

Јелена ИЛИЋ МАНДИЋ*
Историјски институт
Београд

ПАТЕНТ МАРИЈЕ ТЕРЕЗИЈЕ О ЗАБРАНИ ЕМИГРАЦИЈЕ ИЗ 1752. ГОДИНЕ

Анстракт: У раду су представљени транскрипција и превод патента о забрани емиграције и врбовања у корист стране војне или цивилне службе, који је царица Марија Терезија усвојила 21. јула 1752. године за провинцију Темишварски Банат. У уводном тексту указано је на околности доношења и представљен је краћи садржај његових 17 одредаба. Патент је издат као мера с намером да се зауставе све учесталије емиграције према Русији, које су се десиле након развојачења Потиске и Поморишке војне границе. Осим као прилог познавању те историјске епизоде, документ приређујемо и као прилог познавању казненог законодавства Хабзбуршке монархије у погледу појава које су тумачене као претња првог реда по јавни ред и безбедност диљем њене периферије.

Кључне речи: Хабзбуршка монархија, Темишварски Банат, Потиска и Поморишка војна граница, патент, емиграција, 18. век

Abstract: The paper presents the transcription and translation of the Patent on the ban on emigration and recruitment in favour of a foreign military or civil service, adopted by Empress Maria Theresia on 21 July 1752 for the province of the Banat of Temeswar. The introductory text sheds lights on the circumstances surrounding the adoption of this document, and presents short contents of its 17 provisions. The Patent was issued in a bid to halt increasingly frequent emigration to Russia, triggered by the demilitarisation of the Potisje and Pomorišje military border. We bring this document not only with the aim to elucidate that historical episode, but also as a contribution to the study of the penal legislation of the Habsburg Monarchy in relation to the phenomena interpreted as first-order threats to public order and security across its periphery.

Keywords: Habsburg Monarchy, Banat of Temeswar, Potisje and Pomorišje military border, patent, emigration, 18th century.

---

* jelena.ilic@iib.ac.rs

Документ који приређујемо припада групи владарских наређења отворене форме и садржине од јавног значаја. У питању је *патент*¹ царице Марије Терезије од 21. јула 1752. године, објављен у сврху забране врбовања у страну службу и емиграције поданика у стране земље. Упућен је службеним инстанцама свих нивоа и становништву провинције Темишварски Банат, иако је претходно патент истог садржаја усвојен за целокупне наследне земље (19. јуна 1752).² У њему је дефинисано преступничко понашање које подлеже процесуирању и кажњавању преког суда, препознатљиво у два основна облика – као „врбовање (регрутовање) поданика у страну војну или цивилну службу”³ и као чин „емиграције ради насељавања и прихватања службе у другој држави”.⁴ Починиоци престапа могли су бити како домаћи, тако и страни држављани, а под исте казнене одредбе потпадали су и њихови помагачи и јатаци. Треба имати у виду да су се имиграција и емиграција ниског интензитета – појединаца и мањих група – одвијале готово свакодневно на хабзбуршкој граници према османским поседима у Босни, Србији и Влашкој, због чега је забрана недозвољеног кретања увек била општег карактера.⁵ Казнене одредбе овог патента, међутим, биле су усмерене против емиграције које је била изазвана специфичним политичким околностима проистеклим из одлуке о укидању Потиске и Поморишке војне границе 1751. године. Суочавајући се с незадовољством које је тај догађај покренуо међу граничарима развојачених крајишта, Беч је изречену забрану овим патентом упутио

¹ *Патент* (нем. *das Patent*) је „документ у облику највише наредбе или повеле”. Порекло речи је од лат. *litterae patentes* – отворено писмо, којим се додељује неко право/дозвола, а у овом случају представља јавно саопштено царско наређење (*Hilfswörterbuch für Historiker – Mittelalter und Neuzeit*, von Eugen Haberkern und Joseph Friedrich Wallach, Francke Verlag Bern und München 1964, 473; *Приручни вишејезични речник за архивисте*, прир. Зоран Стевановић и др., Нови Сад 2012, 341).

² Наследне земље (*Erblände*) су, иначе, обухватале поред унутрашњо-аустројских војводства и земаља чешке и угарске круне, и Војну границу и Темишварски Банат као територије освојене у ратовима. У уводу овог документа наводи се фраза „у Нашу наследну земљу Темишварски Банат”.

³ *Werbung* је реч коју смо превели као „врбовање”, иако је у војној терминологији имала значење „регрутовања”, а у старијој литератури се појављује најчешће као „агитација”.

⁴ *Емиграција* је означавана у изворима подједнако и латинским термином *Emigratio*, и немачким термином *Auswanderung* или *Aussiedlung* (*Приручни вишејезични речник*, 47, 98).

⁵ Питање имиграције и емиграције на хабзбуршко-османској граници детаљно је анализирано у склопу санитарне политике, као и других околности, у: Jovan Pešalj, *Monitoring migrations: Habsburg-Ottoman Border in 18th century* (PhD manuscript, Leiden University, 2019).

„посебно целокупном верном Илирско-Рацком и Влашком народу насељеном у Нашим наследним краљевствима и земљама”.

Околности у вези с доношењем казног патента већ су довољно познате захваљујући исцрпном и систематичном делу Мите Костића, објављеном пре тачно сто година.⁶ Иако у патенту нигде није прецизирано о којим се то страним државама и врбовницима радило, нема никакве сумње да је проблем настао услед неконтролисаног подстицања емиграције бивше граничарске популације у Руско царство. Наиме, огорчени због развојачења својих станишта и губитка службе, неки од највиших официра определили су се за улазак у руску војну службу. Беч их испрва у томе није спречавао, подржавајући изградњу нових крајишта у Русији, као пријатељској земљи, а сагласност за отпуст из дотадашње службе и издавање пасоша за одлазак у нову домовину стављени су под надлежност Дворског ратног савета. Током пролећа и лета 1752. године, међутим, новопечени руски официри почели су да се уз допуст руских власти, или пак без њега, враћају у Монархију по чланове својих породица, родбину и пријатеље. Будући да се већина породица бивших потиских и поморишких граничара до тада преселила у Темишварски Банат, главнина спорних агитација била је усмерена ка тој провинцији.⁷ Подстицање емиграције од страних врбовника без икакве контроле у Бечу претило је да ту појаву учини масовном. Личности попут браће Чорба и поручника Маринковића биле су прве које су бечке власти маја 1752. године јавно прогласиле за тајне врбовнике и осудиле на изгон, што је означило тачку политичког заокрета и обуставу до тада толерисане емиграције ка Русији.⁸ Једна од главних мера нове политике било је доношење патента о потпуној забрани врбовања у страну службу и строгој забрани емиграције поданика, осим за све наследне земље, посебно за Темишварски Банат.⁹

⁶ Мита Костић, *Српска насеља у Русији: Нова Србија и Славеносрбија*, Београд 1923, 60–70, 71–79.

⁷ Јелена Илић Мандић, *Банатска војна крајина (1764–1800)*, Београд 2020, 102–108. Извори сведоче о масовном пресељењу око 3.000 српских породица из два развојачена крајишта у Темишварски Банат и оснивању 15 милитарских насеља, што је уједно и објашњење због чега је врбовање емиграната било усмерено на ту област. О масовном одзиву на те позиве, међутим, не може бити речи.

⁸ У суштини, тачка заокрета у бечкој политици настала је у тренутку када су поменута тројица руских официра затражили да пасоше добије чак 70 лица из популације бивших граничара (М. Костић, *Српска насеља у Русији*, 65–67).

⁹ Околности доношења казног патента и кратки опис његових одредаба у: М. Костић, *Српска насеља у Русији*, 73–74.

Нешто више података о околностима издавања казног патента проналазимо у месец дана млађем царском декрету, који је царица Марија Терезија 29. августа 1752. упутила митрополиту Павлу Ненадовићу. Митрополиту је тада саопштено да је царица патенте о забрани врбовања у страну службу претходно издала у наследним земљама, мађарском краљевству и „особито сад 21. јулија ове године у Банату темишварском огласити дати”. Отворено је изречено очекивање да поред митрополита и сви епископи и целокупни клер треба да дају свој допринос у спречавању поданика „од сваког у напредашњег отселенија и тражења чуждих служб”, а како би митрополит о томе обавестио и све друге инстанце, биће му достављено 36 примерака банатске верзије тог патента. Од прописаних забрана била су изузета само она војна лица којима је Дворски ратни савет већ доделио тражени пасош за одлазак из аустријске и ступање у руску војну службу. У прилогу декрета достављен је списак 53 лица којима је дозвола за иселјење већ издата – „неким лицима милитаром от илиричког народа преко хофкригсратског пасоша у цесарске руске службе отити моћи”. Да би се спречили будући неспоразуми, истакнуто је да пасоши важе само за лица која спадају у најужу породицу емигранта, жене и децу, „али ни по један начина на сроднике, пријателе, слуге нити друге људе подразумевати се”.¹⁰

Емиграција је у европским владарским круговима 18. века иначе сматрана за негативну појаву која се непосредно косила с доминантном идејом камералиста о увећању становништва као предуслову „богатства државе”.¹¹ Такву политику није водила само Хабзбуршка монархија, па је већина европских држава у неком тренутку током 18. века усвајала законе о забрани емиграције.¹² У духу свог времена и хабзбуршки владари Марија Терезија и Јозеф II настојали су да спрече своје поданике да емигрирају издајући патенте о забрани 1752. и 1784. године. За разлику од терезијанског патента који овом приликом

---

¹⁰ Декрет и списак 53 лица, отпуштених из аустријске војске, којима су између 13. маја 1751. и 29. августа 1752. издати пасоши за иселјење у Русију, објављени су у: Димитрије Руварац, „Декрет царице Марије Терезије од 29. августа 1752 (свршетак)”, *Српски Сион* XVI/13 (1906) 359–362.

¹¹ „Merkantilism”, in: *Europe 1450 to 1789: Encyclopedia of the early modern world*, vol. 4, ed. J. Dewald, New York 2004, 96.

¹² Ово је посебно важило за немачке државе из којих су колонисти врбовани од Русије, Пруске и Хабзбуршке монархије, што је довело до озбиљне депопулације неких области. Канцелар Кауниц је сматрао да је борба за колонисте изазвала „дипломатски рат” између европских држава, али упркос смањењу врбовничке делатности, она није обустављена (Franz A. J. Szabo, *Kaunitz and enlightened absolutism 1753–1780*, Cambridge University Press 2004², 339–340).

представљамо, у домаћој историографији већ је од раније познат садржај Патента о забрани емиграције цара Јозефа II, од 10. августа 1784. године (*Auswanderungspatent*).¹³ Јозефов патент о емиграцији такође је био намењен свим наследним земљама и њиховим становницима, и био је нешто обимнијег садржаја. У својих 47 одредаба прецизно је дефинисао поједине врсте преступа у зависности од мотива и намера починиоца, олакшавајућих и отежавајућих околности у извршењу, па је следствено томе установио и градацију у кажњавању. Тада је емиграција дефинисана као преступ „исељавања без дозволе са намером трајног насељавања у другој земљи”, који се разликовао од строже третираног „страног врбовања”, „лукавог завођења” и „насилне отмице”.¹⁴ Старији терезијански закон, који овде представљамо, сврстао је наведене преступе у две основне групе – врбовање и емиграцију, истовремено их разматрајући у оквиру истих одредаба и казних мера, без детаљније диференцијације.

*

Патент отпочиње потпуном владарском интитулацијом, а након уводног дела доноси укупно 17 одредаба у којима су представљене околности за почињен преступ, разматрано учешће других лица у њему и његово процесуирање и кажњавање. Из увода сазнајемо да је Патент о забрани емиграције и врбовања за страну службу за провинцију Темишварски Банат издат након што је претходно, 19. јуна те године, Патент истог садржаја објављен за све хабзбуршке наследне земље. Поред тога, указано је и на то да он представља само један у низу декрета сличне садржине, издатих у време царице Марије Терезије и претходних владара. У даљем тексту се прецизније, као старији декрети сличног садржаја, помињу наређења за Доњоаустријске наследне земље из 1738. и 1743. године. Као разлог за издавање Патента у том тренутку наводи се то што је упркос постојећим строгим казнама „и даље примећено да су Наши поданици изложени” тајном врбовању (регрутовању) и да се тајно или јавно одлучују

¹³ Јозефов Патент о забрани емиграције сачуван је у архиви магистрата војног комунитета Земун и објављен у: Танасије Ж. Илић, *Београд и Србија у документима архиве земунског магистрата од 1739. до 1804. год.*, књ. I, (1739–1788), Београд 1973, 535–548 (док. бр. 220).

¹⁴ Делимични садржај Јозефовог патента о емиграцији, као и анализу те појаве у Војној граници, изложили смо у: Jelena Ilić Mandić, „The Military Frontier and Emigration Challenges in the 18th Century”, in: *Migrations in the Slavic Cultural Space From the Middle Ages to the Present Day*, ed. Zofia A. Brzozowska, Piotr Kręzel and Izabela Lis-Wielgosz, Łódź 2022, 51–52.

на емиграцију. Намера је, каже се даље, да се не допусти да припадници земаљске милиције и поданици у Банату емигрирају у иностранство, или дозволе да свесно или несвесно буду врбовани у страну војну или цивилну службу. Набројане су све службене инстанце у провинцији и више пута је поновљено да се ангажман у спречавању поменутих престапа очекује од сваке од појединачно поменутих институција. Тиме је недвосмислено поручено да он треба да буде опште примењив, и то уз безрезервну одлучност у третирању преступника, прописујући обавезе надлежних од тренутка њиховог хапшења до кажњавања. Патентом је јавно обзнањена намера да треба да буде забрањено, спречено и кажњавано врбовање поданика Монархије за страну војну или цивилну службу, а да се прогон и кажњавање осим на врбовнике односи и на њихове помоћнике и јатаке, као и на све оне који буду задобијени, било свесно било несвесно, и одлуче се на емиграцију.

У првој одредби предвиђено је да у гоњењу и хапшењу осумњичених за врбовање и наговарање на улазак у страну службу треба да учествују све надлежне институције и службеници, укључујући и земаљску милицију, а да је крајње одредиште ухапшених Земаљски суд у Темишвару пред којим ће они бити прелиминарно испитани. У другој одредби се исти поступак предвиђа и за помагаче и јатаке, као и оне који су прихватили да уђу у страну службу или да буду „врбовани, наговорени, заведени или наведени да емигрирају у страну земљу”. У трећој одредби све институције и службеници позвани су да спроводе надзор над путевима и прибављају извештаје о кретању осумњичених. У четвртој одредби предвиђено је да за оне које Земаљски суд прогласи кривим треба да буде достављен извештај о имовинском стању, како би они сходно томе били кажњени новчаном казном – мањом уколико немају и већом уколико имају сопствену имовину. Сума наплаћена од осуђених износила је, у зависности од њиховог имовинског стања, за врбовнике 150 односно 210 гулдена, за јатаке и помагаче 30 односно 60 гулдена, а за оне који су прихватили страну службу и емиграцију 12 односно 24 гулдена. Након наплате новчане казне, трећина суме требало је да буде исплаћена денунцијантима, трећина гонитељима и хватачима, а трећина оној инстанци која је ухапшеног спровела у Темишвар или самом магистрату у том граду. У петој одредби одређено је да суђење треба да буде спроведено по хитном поступку преког суда, а након саслушања сведока и оптужених треба да буде састављен сумарни извештај, који потписују сви присутни судски већници и председник Земаљског суда. У шестој одредби дефинисана су три случаја у којима је дозвољено да пресуда буде донета радом преког суда, у року од само три или четири дана – у случају када је оптужени признао недело, када

је оно доказано или када је ухваћен на делу, а смртна пресуда може да буде изведена само уколико су сви чланови већа Земаљског суда с њом сагласни. У седмој одредби предвиђено је да они којима је кривица недвосмислено доказана треба да буду осуђени на смрт вешањем. У осмој одредби предвиђено је да непосредни и посредни помагачи у поменутих преступима буду процесуирани на исти начин као и починиоци. У деветој одредби је препоручен опрез приликом испитивања, како би се оптуженом дозволила потребна помоћ сведока, те да се пресуда донесе само у случају да постоје најмање два непристрасна сведока, а уколико постоји само један сведок и неки други ослобађајући докази онда треба прибећи тортури, али у случају да се даљом истрагом не утврди сигурна кривица, онда да оптужени буде ослобођен. У десетој одредби утврђено је да се поступак истраге и пресуда донесу у складу с природом преког суда, уз обавезну потврду Земаљске администрације, а уколико постоје недоумице и неслагања, треба прибећи блажим мерама или проследити случај на разматрање Двору. У једанаестој одредби предвиђене мере и казне протежу се и на лица која су у почињени преступ умешана у својству ангажованих радника и превозника људи. У дванаестој одредби се каже да свако ко код себе прими лице умешано у преступ, или не пријави оне на које се сумња или има сазнања, или им помогне на било који начин, треба да буде кажњен, и то – ако му је то први пут, принудним радом у оковима на око три године, а уколико му је то други пут, казна треба да му буде удвостручена и дефинисана као прогон из свих наследних земаља. У тринаестој одредби је прописано да су сви обавезни да суделују у гоњењу и хватању преступника, а ако се у томе нарочито покаже немар официра, припадника земаљске милиције и других службеника – да и они буду кажњени новчаном или телесном казном, да им буде одузет положај и чин који имају, и убудуће буду проглашени за неподобне. У четрнаестој одредби истакнуто је да легални регруттери могу да раде искључиво уз исправу или потврду Дворског ратног савета, или неку другу врсту дозволе издату посредством Банатске и Илирске дворске депутације. У петнаестој одредби је строго забрањено свим банатским становницима и припадницима земаљске милиције да прихватају страну војну или цивилну службу и да емигрирају у стране државе, а посебно „целокупном верном Илирско-Рацком и Влашком народу насељеном у Нашим наследним краљевствима и земљама”. У шеснаестој одредби је осим поновљене забране истакнуто и то да ће окривљенима бити одмах конфискована имовина и одузето право на наслеђе. У седамнаестој одредби се из предвиђених прописа искључују занатски шегрти, трговци и путници, који имају право да слободно путују, подразумева се уз неопходне пасошке исправе.

Последњи сегмент утврђује да су сви дужни да поштују одредбе и повинују се спровођењу казне. Датум издавања патента у Бечу био је 21. јул 1752, у дванаестој години владавине царице Марије Терезије. Испод штампаног имена и печата владарке наведена су и имена Карла Фердинанда грофа Кенигсег-Ерпса, Франца барона фон Шмидлина и Јоакима Карла Циглера (короборација). Први је био председавајући, а друга двојица чланови већа Банатске и Илирске дворске депутације (*Hof Deputation in Banaticis et Illyricis*), која је била надлежна установа у достављању овог патента, као и свих других законских аката у погледу Темишварског Баната.

Документ се чува у Архиву САНУ у Сремским Карловцима, у оквиру фонда „А” Митрополитско-патријаршијског архива. Сачуван је у чак три примерка, али под две различите сигнатуре. Штампан је на немачком језику готичким писмом, на папиру малог формата уоквиреном црним рамом, на укупно 11 страница. Транскрипција је приређена у складу с оригиналом и без икаквих интервенција. Превод документа такође је у највећој мери задржао дух оновременог текста правног карактера, с очуваним системом дугих реченица и интерпункцијских знакова, осим у случајевима где су измене биле неопходне ради бољег разумевања.¹⁵

Транскрипција

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Römische Kayserin in Germanien, Hungarn, Böhheim, Dalmatien, Croatien, Sclavonien Königin, Erz-Herzogin zu Oesterreich, Herzogin zu Burgund, zu Braband, zu Mayland, zu Steyer, zu Kärnten, zu Crain, zu Mantua, zu Parma und Piacenza, zu Limburg, zu Luxenburg, zu Geldern, zu Württemberg, Ober- und Nieder- Schlesien, Fürstin zu Schwaben, und Siebenbürgen, Marggräfin des Heil. Röm. Reichs, zu Burgau, zu Mähren, Ober- und Nieder- Laußniß, gefürstete Gräfin zu Habsburg, zu Flandern, zu Tyrol, zu Pfirt, zu Kyburg, zu Görz, zu Gradisca, und zu Artois, Land-Gräfin in Elsaß, Gräfin Namur, Frau auf der Windischen March, zu Portenau, zu Salins, zu Mecheln, und in dem Temesvarer-Bannat, Herzogin zu Lothringen und Bar, Groß- Herzogin zu Toscana. Entbiethen N: allen und jeden Unserer treu-gehorsamsten Landes-Administration, Land-Gericht, Verwalter-Aemtern, Stadt-Magistraten, Land-Milizen, Innwohneren, und Unterthanen, was Würden, Standes, Amts, oder Weesens die in Unserem

¹⁵ Сигнатура документа (у три сачувана примерка): Архив Српске академије наука и уметности у Сремским Карловцима (=АСАНУК), Митрополијско-патријаршијски архив, фонд А (=МП А), кутија 18, бр. 308; исто, кутија 19, бр. 350.

Temesvarer Bannat seynd: wie nicht weniger anderen Fremden, und Ausländern, so im erstgemeldtem Unserem Temesvarer Bannatischen Erb-Land ab- und zuzureisen pflegen, und sich darinnen aufhalten, oder bewohnt machen, Unsere Kaiserl. Königl. auch Landes-fürstliche Gnade, und alles gutes, und geben ihnen hiemit gnädigst zu vernehmen : Wasmassen nicht allein während Unserer Höchsten Regierung, sondern auch schon vorhin von Unseren Glorreichsten Vorfahrern die heilsamste Vorsehungen, und schärfste Verordnungen durch gedruckte Generalien, und Patentes wegen ernstlicher Abstell- und Bestrafung deren so heimlich- als öffentlichen Anwerbungen in fremde Kriegs-Dienste Unserer Unterthanen, oder sonst im Land sich aufhaltender Leuten in Unseren gesamten Erb-Königreichen, und Landen ergangen, und öffentlich kund gemacht, aldarinn auch wider solche sträfliche Anmassere, ihre Mithelfere, und Unterschleif-Gebere die durch ein eilfertighaltendes Stand-Recht zu verhängen gebottene Todes-Straf, und nur bey vorkommenden milderenden Umständen gegen die Verhellere solcher falscher Werber, oder Leut-Verführer die scharfe Leibes-Straf verordnet worden seye: wie ein solches sowohl aus der Nieder-Österreichischen Land-Gerichts-Ordnung Articulo 95.to, als auch durch verschiedene unterm 28.ten Jenner 1738. in Unseren Nieder-Osterreichischen Erb-Landen erlassene Befehle, und hierauf erfolgte Patentes vom 23.ten Jenner 1743. mit allen Umständen zu ersehen ist.

Es ist euch annebst auch weiters allschon bekannt, was vor scharfe Verordnungen, und Befehle sowol während Unserer Allerhöchsten Regierung, als auch Unserer Glorreichsten Vorfahrern in denen vorigen Zeiten wider alle und jede Unserer Unterthanen, was Standes, oder Nation die auch seynd, so ohne Unserer Allerhöchsten Erlaubnuß aus Unseren Erb-Ländern, entweder um sich anderwerig niederzulassen, und ansässig zu machen, oder um fremde Civil- oder Kriegs- Dienste zu suchen, in andere Staaten emigriren, haben ergehen und öffentlich kund machen lassen.

Da nun unangesehen dieser wiederholt-verschärften Poenal-Mandaten, und deren auf die Ubertrettere ausgesetzten schweren Straffen dennoch wahrgenommen wird, daß verschiedene Unserer Unterthanen, und in Unseren Erb-Landen seßhaften, oder in solchen sich sonsten aufhaltenden Leuten durch heimliche Anwerbungen, Unreißungen, und Aufwicklungen einiger durch Unsere Länder reisend-und öftters eine Zeit lang aldarinnen sich aufhaltender Fremdlingen, oder auch heimlicher Werbern, und Emissarien, oder aus anderen ihnen selbst etwa anständig- und gefälligen Umständen nicht nur heimlich, sondern zu Zeiten auch öffentlich zu fremden Civil- oder Kriegs- Dienstes-Annehmungen, oder auch zu Derenselben vorgebentlich-besserer Convenienz, oder Nahrungs- und Gewerbs-Suchung aus Unseren Erb-Landen nach fremde Staaten zu emigriren, sich anwerben, bereden verführen, oder gelüsten lassen.

So haben wir dann nicht länger entstehen sollen, noch wollen, diesem sträflichen Begünnen (gleichwie es mittels deren in Unseren Erb-Landen unter dem 19.ten Monats Junii des inlebenden 1752.ten Jahrs öffentlich kund gemachten Patenten bereits beschehen ist) auch in Unserem Temesvarer-Bannat abzuhelfen, und damit nicht allein Unsere Bannatische Land-Milizen, und aldortige Landes-Unterthanen, oder übrige Innsassen ohne Unserem Höchsten Vorwissen, und Erlaubnuß nach fremde nicht emigriren, weder mit, noch ohne ihrer Einwilligung zu fremden Kriegs- oder Civil- Diensten ausser Land verführet, untereinstens aber auch die durch Unser Temesvarer-Bannat reisende, oder sonsten eine Zeitlang darinnen sich aufhaltende Fremdling ohne Unserer Genehmigung arglistiger Weis nicht hinweg gebracht werden, durch verschärfende Straffen einen ernstgemessenen Einhalt zu verschaffen, und zu allgemeinen Nutzen Unserer Staaten, auch zum Besten eines jeden Unterthans, oder Innwohner auslandes-Mütterlicher Obsorge, und Allerhöchst-Landes-Fürstlichen Macht dergleichen Werber, und Verführer sowohl, als auch ihre Unterschleiff-Gebere, und Mithelfere durch Schärfe der Straf abzuschrecken, und einzuhalten. Solchemnach wollen, verordnen, und besehlen Wir hiemit

Primo: Daß, sobald einsolcher verdächtiger Anmasser einer verbottenen Werb- oder Beredung zu fremder Kriegs-oder Civil- Dienstes- Annehm- oder Suchung, oder zur Emigrirung, oder ansonst gefährlicher ausser Land-Führung sowohl Innländisch- als fremder darzu eingewilligter, oder arglistig beredeter, und nicht eingewilligter, oder wol gar mit Gewalt hinweg genommener Leuten angezeigt, und denunciret, oder sonsten ausgekundschaftet, oder auf der That in flagranti betreten, und ergriffen wird, derselbe, oder dieselbe (es mögen fremde, oder andere falsch- oder unbefugte Werber, Emissarien, oder Aufwickler seyn) mit denen bey sich habenden Leuten durch Beyhülff deren Districts-Beamten, Stadt-Magistraten, Burgerschaft, und Gemeinden, von Contribuenten sowol, als auch von denen Land-Milizen, und derenselben Ober-Officieren, jedwederen Orts ergriffen, und handfest gemacht, in erfordernden Fall auch von der in der Nähe befindlichen regulirten Miliz der Beystand (welchen unweigerlich zu leisten, Wir durch seine Behörde bereits verordnet haben) angesucht, sodann wolverwahrt, und geschlossener, und zwar, wann dieselbe in Temesvar angehalten wurden, directe Unserem aldort aufgestellten Land-Gericht: da aber die Betretung im Land weiter beschehete, in das nächste Verwalter-Amt, oder da die Anhaltung Unsere Land-Milizen vorgekehret hätten, zu dem Ober-Capitaine, oder dem nächsten Capitaine überbracht, und aldorten bey sonst auf sich ladend- schwerester Verantwortung gegen einer ausstellender Bescheinigung unverweilt, und ohne geringster Weigerung in gefänglichen Verhaft übernommen, alsogleich praeliminariter verhöret, sodann aber ohne allem Zeit-Verlust samt der Praeliminar-Verhör nacher

Temesvar abgeschicket, und alda Unserem Kaiserl. Königl. Land-Gericht unmittelbar übergeben werden sollen, welches gegen gleichfalls ausstellender Bescheinigung solche unweigerlich in gefänglichen Verhaft zu übernehmen, und das Praeliminar-Verhör ad acta zu legen haben: welches alles auch

Secundo: Respectu deren Mithelffern, und Unterschleiff-Geberen auf die vorgeschriebene Art zu halten, nicht weniger mit denenjenigen, welche ohne Unserer ausdrücklichen Bewilligung, und Erlaubnuß fremde Kriegs- oder Civil- Dienste anzunehmen, oder nach fremde Staaten zu emigriren, sich bereden, verführen, oder gelusten lassen, zu beobachten, und zu vollziehen ist; Dahero dann

Tertio: Denen gesamten Verwalter-Aemtern, Stadt-Magistraten, Land-Miliz, Ober-und übrige Capitains, derenselben Ober- und Unter-Officieren, gesamten Ober- Und Unter- Kneesen, und jeden Gemeinden hiemit ernstgemessen auferleget wird, auf solche sträfliche Leut-Verführere, ihre Unterschleiff-Gebere, auch fremde Kriegs- oder Civil- Dienst annehmende- oder sonsten in fremde Staaten emigriren-wollende Unterthanen, oder Landes-Innsassen sowol auf denen Haupt- und Land-Strassen, als abseitigen Weegen, und anforderist in denen Einkehr-Orten die genaueste Obsorg zu tragen, und die diesfalls nöthige Auskundschaftungen zu halten. Um aber

Quarto: Diesen sträflichen heimlichen Werbungen, und Emigrationen um so mehrer vorzubiegen, und damit die gesamte Landes-Innsassen zu Entdeckung beeder vorseyenden unerlaubten Beginnen (obgleich es zwar ohnedies ihre Schuldigkeit mit sich bringet) angefrischt werden, als haben Wir Unser Kaiserl. Königl. Landes-Administration hiemit ausdrücklich befohlen: dem jenigen, oder diejenige, welche einen dergleichen Bößwicht anzeigen, und selben in Verhaft zu ziehen Ursach seyn werden, solchen anzuhalten, und einliefern gegen Beybringung des Ubergaaß-Schein, und sobald der Inquisitus überwiesen, und abgeurtheilt zu seyn von Unserem Kaiserl. Königl. Land-Gericht beurkundet seyn wird (wann Wir auch etwa in einem casu particulari eine Begnädigung, so Wir doch nicht leichter Dingen Willens seynd, aus besonderen Beweg-Ursachen einem, oder dem anderen angedeihen lassen solten) aus Unserem Temesvarer-Cameral- und Provincial-Zahl-Amt, falls aber der Inquisitus ein eigentümliches Vermögen besitzete, sodann von solchem eine Erkenntlichkeit ausfolgen zu lassen, und zwar für einen eingebrachten dergleichen falschen Werber, oder zu fremden Kriegs- oder Civil- Dienst-Annehm- oder Suchung, oder zu Emigrirung in fremde Staaten Leute animirend-überredend-engagirend- oder aufwickelnden Bößwicht, er seye ein Unseriger Unterthan, oder Landes-Innsaß, oder auch ein Fremder, oder Emissarius Ein hundert und funfzig Gulden, da er aber ein eigenes Vermögen hätte, Zwey hundert und zehen Gulden, für einen überwiesenen denenselben

Unterschleiff-Geberen, oder Mithelferen, wann er keine Mittel hätte, Dreysig Gulden, da er aber ein Vermögen selbst besitzete Sechzig Gulden; Endlichen für jeden Unseren Unterthan, oder Landes-Insassen, was Standes, und Würde diese immer seyn mögen, welche ohne Unserer Erlaubnuß wolbedächtlich, und wissentlich mithin sträflicher Weis fremde Kriegs- oder Civil-Dienst angenommen, oder sonsten um in fremden Staaten sich zu stabiliren vorsetzlich emigrirten, oder hierzu auch nur eingewilliget, und sich einverstanden hätten, Zwölf Gulden, insofern aber dieser gleichergestalten ein eigenes Vermögen besitzete, die nemliche Taglia, wie für einen Deserteur pr. Vier und zwanzig Gulden richtig, und unverzüglich zu bezahlen, welche Erkänntlichkeiten jedoch in drey gleiche Theile abgetheilet, und das eine Drittel hievon dem, oder denen gemeinschäftlichen Denuncianten ohne, wann er, oder dieselbe nicht bekannt seyn wollen, die Namen kund zu machen, das anderte Drittel jenen, so die Böswichte, oder derenselben Mithelfere handfest gemacht, oder zur Inhaftirung eingelieferet haben, und zuletzt das dritte Drittel dem Stadt-Magistrat zu Temesvar, wann die Handfestmachung von der Burgerschaft beschehen, oder jenen Districts-Verwalter-Aemter, in deren District solche bewürcket worden, oder aber denen Ober-Capitaine- Vice-Ober-Capitaine, und Compagnien habenden Capitainen bey Unserer Illyrischen Bannater-Land-Miliz, oder dem Interims-Commendanten, oder übrigen Capitains der sogenannten Landes-Bataillon, wofern von ihren Leuten, und von ihnen die Einlieferung nacher Temesvar an Unser Kaiserl. Königl. Land-Gericht alda wirklich beschehen, gegeben, und verabfolget, dem jenigen jedoch, welcher zugleich Denunciant, und Anhalter, gewesen zu seyn darzeigen könnte, zwey Theile zugetheilet werden solten. Und wann demnach

Quinto: Ein dergleichen falscher Werber, Leut-Verführer, oder Emigrations nach fremde Unserer Bottmäßigkeit nicht unterworfenen Staaten, und Landen anspinnender Aufwickler, oder Emissarius eingebracht wird, so verordnen Wir gnädigst, und hiemit Ernstgemässen anbefehlen, daß Unser Kaiserl. Königl. Land-Gericht, auch mit Hindansetzung aller anderen Geschäften eifrigst beflissen seyn solle, die ganz schleunige Inquisition summarissime, jedoch mit allen dabey beobachtenden Substantial-Formalitäten eines gleich aufnehmenden Summarii, und darauf folgenden zur Inquisitions-Sach dienlichen Frag-Stucken bestehenden keine Interrogatoria suggestiva enthaltenden articulati examinis solchergestalten anzustellen, und vorzunehmen, daß in selben die nöthige Confrontationes mit denen hierwegen eidlich abzuhören kommenden Zeugen angemerket, und zuletzt die in denen Rechten vorgeschriebene Constitution des Inquisiti über seine abgelegte articulirte Aussagen beygerucket, und insonderheit die mit denen Complicibus etwa vorgenommene Confrontationes wol ausgedrucket werden, darunter auch der Land-Richter mit denen

Land-Gerichts-Assessoribus, welche die Inquisition mitabgeführt haben, eigenhändig unterschrieben seyn sollen.

Sexto: Wollen Wie, daß diese Inquisition in denen hier angemerkten dreyen Fällen, da nemlich solche Werber, Leut-Verführer, und Emissarii primo Contessi, oder secundo Convicti seynd, oder tertio in flagranti ertappet werden, als ein Stand- oder Geschwind-Recht innerhalb drey Tagen vollendet, und noch den dritten Tag, insofern es mölich ist, ansonsten längstens den vierten Tag, wann der Inquisitus die verbottene Werbung, Verführung, oder Überredung zu fremden Kriegs- oder Civil- Diensten, oder zur Emigration, und Stabilirung in fremden Unserer Bottmäßigkeit nicht untergebenen Staaten, und Landen vorgenommen zu haben geständig, oder dessen durch zwey untadelhafte eidlich vernommene Gezeugen vollkommen überwiesen, oder auf der That betreten worden, ist, von Unserem Kais. König. Land-Gericht sub Praesidio Unseres Land-Richters, oder in seiner Abwesenheit dessen Stelle vertretenden ersten Land-Gerichts-Beysitzers mit Zuziehung noch vier anderen Land-Gerichts-Beysitzern das Urtheil und Recht gesprochen, solches von dem auch darzu ziehenden Land-Gerichts-Schreiber, oder seinem Adjuncten zu Papier gesetzt, solches von allen obigen Gerichts-Personen eigenhändig gefertigt, und das andurch zur Todes-Straf erkennende Urtheil alsogleich darauf den anderen Tag, mithin innerhalb vier und zwanzig Stunden (welche Zeit dem Delinquenten zur Beicht, und Bereuung seiner Sünden vergünstiget ist) nach vorläufiger an Unsere Landes-Administration beschehender Anzeige, welche die Publicirung des Urtheil, und Vollziehung der Execution alsogleich zu verwilligen gehalten, und verbunden ist, unverschieblich an ihme vollzogen werden müsse, welches jedoch auf diese vorgeschriebene Art nur in jenem Fall, da die Land-Gerichts-Beysitzere gleichförmig mit ihren einhelligen Stimmen auf die verwürkte Todes-Straf abgingen (dann in sofern die votirende Gerichts-Personen mit ihren Votis mit verhängenden Todes-Straf nicht gleichförmig, und einstimmig verstanden wären, so wurde nach Anleitung des hierunten stehenden §. 10.^{mi} verfahren, das Urtheil, und Recht zwar geschöpft, doch nicht vollzogen, sondern cum motivis Sententiae nebst Beyschliessung deren Inquisitions-Acte zur höheren Erkenntnuß Unserer Landes-Administration übergeben werden müssen) zu beschehen hat.

Septimo: Sollen dergleichen selbst geständige, oder behörig überwiesene, oder in flagranti betretene Leut-Anwerbere, Verführere, und Emissarii, es mögen sie selbst, oder die von ihnen angeworbene, oder zu fremde Kriegs- oder Civil- Dienste, oder um sich in fremde Staaten ansäßig zu machen zur Emigration selbstene geneigte, oder von anderen überredete Personen Unsere Landes-Unterthanen, oder Land-Milizen, oder Fremde seyn, zu Erweckung eines grösseren Abscheu durch den Strang von dem Leben zu den Tod hingerichtet werden Und eben diese Straf ist auch

Octavo: wider die bekänntlich, oder überwiesene Mithelfere, wann sie zur verbotenen Werbung, uneralubten Leut-Emgagirung in fremde Kriegs- oder Civil- Dienste, oder sträflichen Emigrationen deren Unterthanen, Landes-Inwohnern, oder Land-Milizen nach fremde Staaten, um sich unter Bottmässigkeit anderer Potenzen zu stabiliren, oder ansäßig zu machen mit denen falschen Werbern, Emissarien, oder Aufwicklern selbst in Verständnuß verbunden, und mit ihnen beygewürket haben, zu erkennen und auf obstehende Weise an ihnen zu vollziehen.

Nono: Hat zwar Unser Kaiserl. Königl. Bannatisches Land-Gericht nach obiger Vorschrift ganz schleuniges Urtheil, und Recht zu schöpfen, und mit ungesaumter Landes-Administrations-Gestattung auch gleich zu vollziehen doch muß hierbey alle vorsichtige Behutsamkeit gebraucht, und die von dem Inquisito zu seinem Behuf vorbringende Beyhelfe nicht platterdings verworfen, sondern solche sowol, als auch die wahre Untadlhaftigkeit deren Zeugen zwar eilfertig, jedoch auch reiflich, und gründlich untersucht, derowegen auch die Inquisition eher einen, oder den anderen Tag verlängeret, als solche übereilet, sohin also der Delinquent, da er das ihm imputirte Delictum begangen zu haben beständig widersprechete, wenigstens durch zwey unverwerfliche Zeugen eidlich überwiesen, oder aber, wann deren nur einer vorhanden wäre, und Inquisitus etwas auch nur zum Schein seiner Unschuld anzuführen hätte, als dann wider solchen mit der Tortur nach Ermessen des Land-Gerichts, wann selbes in ihrer Meinung gleichförmig, und einstimmig ist, alsobald, und ohne Weitschichtigkeit, sondern nur mit höchst-nöthig kurzen schriftlichen Frag-Stücken geschritten, und die Bekanntnuß entweders heraus gebracht, oder auch allenfalls, da keine Bekanntnuß entweders heraus gebracht, oder auch allenfalls, da keine Bekanntnuß erfolget, und keine neue anderwärtige Indicia, oder Beweis vorhanden seynd, die vorhandene aber von keiner Wichtigkeit ersagter Inquisitus loß- und frey gesprochen, und erlediget werde. Und zu mehreren verlässlichen Sicherheit der in diesem Unserem höchsten Patent vorgesehen scharfen Criminal-Verfahrung befehlen Wir auch

Decimo: Unseren Kaiserl. Königl. Bannatischen Land-Gericht hiemit ernstlich, und wollen, daß solches in der alleinigen §^{pho} 6.to obangemerkten klaren Begebenheit der abgeführten Inquisitions-Sach nach der Natur eines Stand- und Geschwind-Recht mit Urtheil und Recht vorgehen, solches auch mit unverlängerter Landes-Administrations-Bewilligung in der vorgeschriebenen Zeit an den Delinquenten unverweilt vollbringen lassen, alle übrige in diesem Patent berührte Vorfällenheiten aber, wie auch Falls in dem Casu des erstgemeldten §^{phi} 6.^{ti} und vorigen §^{phi} 9.ⁿⁱ die Vota bey dem Land-Gericht nicht gleichförmig und einhellig auf die verwürkte Todes-Straf, oder respective auf

Vorschreitung zur Tortur abgehen solten, oder aber ein so anderes in solche Umstände verfielle (über welche Wir eben untern heutigem Dato sowol Unsere Bannatische Landes-Administration, als auch das Land-Gericht besonders instruiren) das Urtheil, und Recht zwar geschöpft, oder mit respective durch Bey-Urtheil mit der Tortur vorzugehen gesprochen, das Urtheil, und Recht jedoch an den Delinquenten nicht vollzoh, oder respectiv zur Tortur wider denselben richt geschritten, sondern ein so anderes Urtheil, oder respective Bey-Urtheil cum motivis sententiae nebst Beyschlüssung deren abgeführten Inquisitions-Acten zur höheren Erkenntnuß Unserer Kaiserl. Königl. Landes-Administration einreichen, diese aber nach habender Vorschrift ein wie anderes bestätigen, und zur Publicir- und Exequirung wiederum dahin senden, oder aber nach Umständen der Sache zur höchsten Decision anhero nacher Hof mit beygefügt Gutachten einschicken solle.

Undecimo: Ist wider die Handlanger, und Fuhrleut, welche wissentlich zu fremden Kriegs-Diensten angeworbene Leute denen Werbem beybringen, und dieselbe, oder andere fremde Kriegs-Dienste angenommen habende, oder suchende Emigranten ausser Land führen, nach Schärfe des obstehenden Gesetzes fürzugehen; Dahingegen

Duodecimo: Diejenige Unterthanen, und Insassen, welche dergleichen in fremde Kriegs-Dienste angeworbene, auch in fremde Civil-Dienste getretene, oder sonst in fremde Staaten emigriren, und in Landen ausser Unserer-Bottmäßigkeit sich stabiliren wollende Leute wissentlich bey sich aufhalten lassen, und selbe an gehörigen Orten zur Verhaftnehmung nicht in Zeiten, oder vielmehr nicht alsogleich anzeigen, oder denen zu Antretung wirklich angenommenen, oder suchenden Civil-Diensten, oder anderwärtiger Stabilirung unter fremder Bottmäßigkeit einen Vorschub geben: wie nicht minder die wegen wolbedächtlichen und wissentlich angenommenen, oder vorsetzlich suchenden fremden Kriegs- oder Civil-Diensten, oder anderer fremden Stabilirung in Verhaft gebrachte Emigranten selbst das erstmal nach beschaffenen Umständen auf Drey- oder mehr- oder mindere Jahre in ein Arbeit-Haus oder in Band, und Eisen zur öffentlichen Schanz-Arbeit: das andertemal aber mit Duplirung der Straf-Zeit aus Unseren gesamten Erb-Königreichen, und Landen verwiesen werden sollen. Und obgleich zwar

Decimo tertio: Gegenwärtiges Patent ohne dies enthaltet, wie sehr jedemänniglichen obligend seyn müsse, die verbottene Werber, Leut-Verführer, und Emigrations anspinnende Emissarios, oder Aufwicklere mit dem bey sich habenden Gefolg, dann auch jene, welche wegen angenommen- oder suchenden fremden Kriegs- oder Civil- Diensten, oder ansonsten fremden Stabilirung, in fremde Staaten ohne Unserer vorläufigen Erlaubnuß

emigriren wollen, in gefänglichen Verhaft zu bringen, und derowegen ganz unverweilt all-mögliche Vorkehrung zu veranstalten, hierwider jedannoch gehandelt, und die Gelegenheit zur Uberkommung solcher strafbaren Leuten nur durch geflissentliche Nachlässigkeit zuweilen verabsaumet werden dürfte, wessenthalben die daran Schuld-tragende nach Ausweisung des obigen Paragraphi duodecimi zur geziemenden Verantwortung, und vorgeschriebenen Straf zu ziehen; So seynd doch auch insonderheit Unsere sammentliche Beamte, und Unserer Land-Milizen, Ober-Officers, welche es immer von Amts wegen betreffete, wann wider alles Vermuten ein- oder anderer derenselben solcher Nachlässigkeit, oder wol gar einer diesem Unserem Patent zuwider lauffenden Connivenz sich schuldig machte, nebst der nach Verschiedenheit deren Umständen zu befahren habenden Geld- oder Leibes-Straf, der aufhabenden Ehren-Würde zu entsetzen, und hierzu auf allezeit für untüchtig zu erklären. Weiters ist ohnehin bekannt, daß

Decimo quarto: Die von Unserer regulirten Miliz auf die Werbungen beordrete Commandi schuldig seynd, aller Orten in Unseren Erb-Landen, mithin auch in dem Temesvarer-Bannat mit Hof-Kriegs-Rächtlicher Urkund, oder Bescheinigung sich zu legitimiren; Gleichwie dann auch alle Ergänzung- oder Ersetzungen bey Unseren unter der Landes-Administrations-Jurisdiction stehenden Bannatischen Land-Milizen nicht anderst, als auf Unsere durch die in Bannaticis & Illyricis angeordnete Hof-Deputation ausfertigende höchste Befehle beschehen können, oder sonsten etwas veranlasset werden mag; Dahero dann alle fremde Kriegs-Volks-Anwerbungen in Unserem Temesvarer-Bannat nicht vorzulässig, und gestattet angesehen werden sollen, wann nicht anvor die werben-wollende (gleichwie erst hieroben davon Meldung beschehen) mit gehörigen von Unserem Hof-Kriegs-Raht gefertigten zu solchen Werbungen erforderlichen Erlaub- und Befugnuß-Urkunden, untereinstens auch mit der weiteren von Uns erhaltenen, und durch Unsere in Bannaticis & Illyricis angeordnete Hof-Deputation ausgefertigten Special-Gestattung (daß gedachte fremde Werbungen in dem Temesvarer-Bannat vorgenommen werden können) sich werden legitimiret haben. Und gleichwie

Decimo quinto: Wir mit gegenwärtiger verschärfter Poenal-Verordnung Unseren gesamten Bannatischen Unterthanen, und Landes-Innsassen, sowol Contribuenten, und anderen als auch Unseren gesamten Land-Milizen alda die Annehmung fremder Kriegs- oder Civil- Diensten, und Emigrirung nach fremden Unserer Bottmäßigkeit nicht unterworfenen Staaten unter denen vorangesetzten Straffen auf das schärfeste verboten haben, dieser Unser ernst-gemessener Verbott auch allbereits all- und jeden Unseren Unterthanen, und Landes-Innsassen in gesamt-Unseren übrigen Erb-Landen mittels eigends

publicirten Patenten kundgemacht worden ist, also, und obschon es sich von selbst dahin verstehet, gebietten, uns befehlen Wir jedoch auch annoch insonderheit Unserer gesamten in Unseren Erb-Königreichen, und Landen ansäßig sich befindenden getreuen Illyrisch-Raitzisch- und Wallachischen Nation ernstgemessen, und wollen hiemit: Daß künftighin keiner aus erstbesagter Nation sich unterfangen solle, fremde Mächten Kriegs- oder Civil-Dienste anzunehmen, oder solche zu suchen, und derentwillen, oder aber um in Staaten, und Landen, die Unserer Bottmäßigkeit nicht unterworfen seynd, sich ansäßig zu machen, aus Unseren Erb-Landen zu emigriren; Wie im widrigen, und da der mindeste Zweifel, oder Anstand diesfalls vorkomete, sonderbar aber da eine Werbung heimlich, und nicht offenbar gehalten, oder sonst etwas heimlich unterloffen, und beschehen zu seyñ bemerket wurde, hierüber alsogleich die behörige Anzeige gemacht, und die Ubertrettere, oder schuldig befundene mit denen hier Orts vorgeschriebenen Straffen belegt werden sollen, worauf beständig zu invigiliren, und invigiliren zu lassen Wir Unserer Kaiserl. Königl. in Bannaticis, & Illyricis angeordneten Hof-Deputation (nicht allein respectu des Temesvarer-Bannats, sondern auch generaliter respectu gesamt-Unserer getreuen Illyrischen Nation) ausdrücklichen befohlen haben. Solte aber jedannoch

Decimo sexto: Jemand ohne Unserer vorläufig erhaltenen Erlaubniß zu fremden Kriegs- oder Civil- Diensten, oder aus anderen Absichten in fremde Unserer Bottmäßigkeit nicht unterworfenen Länder zu emigriren Mittel, und Wege finden; So solle nicht allein derenselben ihre Halbschaft und Vermögen alsogleich confisciret, sondern dieselbe auch aller künftigen Erbschafts-Anfällen hiemit vor verlustiget erkläret seyñ, diese Ubertrettere auch, wann sie über kurz, oder lang habhaft gemacht wurden, nach aller Schärfe dieses Patents angesehen, und bestraffet werden. Wohingegen aber

Decimo septimo: Und schlüßlichen: diese Poenal-Verordnungen keinesweegs auf die hin- und her wanderende Handwerks-Gesellen, nochweniger auch auf die Handels- oder andere in ihren Geschäften, und Nohtdurften ab- und zureisende Leute zu extendiren, weder zu verstehen seyñ, sondern ihnen das sogestaltige ab- und zureisen frey bleibet, und sie, gleichwie es vorhin beschehen, also auch in Hinkunft auf ihr Anzeigen, und Verlangen mit gehörigen Pässen sollen versehen werden.

Allen diesen Unseren vorstehenden Allerhöchst- Kaiserl. Königl. auch Landes-fürstlichen Verordnungen, und ernstlichen Befehlen wird hiemit in Unserem Temesvarer-Bannat jedermänniglich so schuldigst, als gehorsamst nachzuleben, darwider nicht zu handeln, und vor denen vorgesagten Straffen sich zu hütten wissen. Geben in Unserer Kaiserl. Königl. Haupt- und Residenz-

Stadt Wienn den Ein und Zwanzigsten Monats-Tag Julii im Siebenzehnen
Hundert Zwey und Funfzigsten – Unserer Reiche im Zwölften Jahre.

MARIA THERESIA.

L.S.

Carl Ferd. Graf zu Königsegg-Erps.

Franz Freyherr von Schmidlin.

Ad Mandatum Sacrae Caesareo-Regiae Majestatis proprium.

Joachim Carl Ziegler.

Превод

Ми Марија Терезија Божјом милошћу Римска царица у Немачкој, краљица у Угарској, Чешкој, Далмацији, Хрватској, Славонији, надвојвоткиња од Аустрије, војвоткиња од Бургундије, Брабанта, Милана, Штајерске, Корушке и Крањске, од Мантуе, Парме и Пјаченце, Лимбурга, Луксенбурга, Гелдерна, од Виртемберга, Горње и Доње Шлезеије, кнегиња од Швапске и Трансилваније, марк-грофица Светог Римског Царства, од Бургауа, Моравске, Горње и Доње Лужнице, кнегиња-грофица од Хабзбурга, Фландрије, Тирола, Пфирта, Кибурга, Горице, Градишке и Артоа, земаљска-грофица од Алзаса, грофица од Намура, госпођа од Виндишке Марке, Портауа, Салинса, Мехелна, и Темишварског Баната, војвоткиња од Лотрингије и Бара, велика војвоткиња од Тоскане.

Желимо да по Нашој царско-краљевској и земаљско-кнежевској милости свима и свакој Нашој верно-покорној земаљској администрацији, земаљском суду, управним службеницима, градским магистратима, земаљској милицији, становницима и поданицима, ма ког да су положаја, сталеза, службе, или професије у Нашем Темишварском Банату, али такође и странцима који намеравају да допутују у поменуту Нашу наследну земљу Темишварски Банат, или из ње отпутују, као и онима који намеравају да се у њој задрже или населе – овим милостиво ставимо до знања: Да су не само у време Наше високе владавине већ и раније, у време Наших славних предака, за све Наше наследне краљевине и земље доношени и јавно обзнањивани добронамерни прописи и строга наређења у виду штампаних објава и патената, а у циљу озбиљног спречавања и кажњавања како тајног, тако и јавног врбовања наших поданика за страну војну службу, као и против оних људи [који из таквих разлога] бораве у земљи, и да ће такви починиоци, њихови помоћници и јатаци бити

кажњени смртном казном на основу хитре одлуке преког суда, док само у случају када постоје олакшавајуће околности против починиоца недела лажног регрутовања или завођења људи може бити примењена строга телесна казна. Тако је већ прописано у 95. члану закона Доњо-аустријског земаљског суда, баш као и у различитим наређењима која су објављена 28. јануара 1738. за наше Доњо-аустријске наследне земље, као и у Патенту који је уследио 23. јануара 1743.

Већ вам је познато да су и у ранија времена били издавани и јавно обзнањивани строги декрети и наређења, како током Наше превисоке владавине, тако и у време наших славних предака, против свих и сваког нашег поданика, ма ког сталежа или народности били, који су без нашег превисоког знања хтели да емигрирају из наших наследних земаља у неку другу државу, било да би се населили негде другде, било да би тражили страну цивилну или војну службу.

Пошто је упркос построжавању тих казних мера и њиховој изузетно строгој примени на починиоце и даље примењено да су разни наши поданици и становници наших наследних земаља, или људи који бораве у њима, изложени тајном врбовању и подстакнути од странаца који путују кроз наше земље или у њима већ неко време бораве, или оних који јесу тајни регруттери и емисари, или оних који су се из себи знаних разлога не само тајно већ и јавно пријавили или дали наговорити или пожелети да прихвате страну цивилну или војну службу, или како би добили наводно боље услове или храну или намештење – одлучили да емигрирају из наших наследних земаља у страну земљу.

Ми више нисмо хтели нити желели да трпимо те кажњиве преступе (баш како је већ обзнањено у нашим наследним земљама патентом од 19. јуна 1752. године) у нашем Темишварском Банату, нити да допустимо да наша банатска земаљска милиција и тамошњи земаљски поданици или други становници, без нашег високог знања и дозволе, емигрирају у иностранство, да нити са својом сагласношћу нити без ње буду заведени да прихвате страну војну или цивилну службу ван земље како од оних странаца који путују кроз наш Темишварски Банат, тако и оних који већ неко време бораве тамо без нашег одобрења, већ [смо желели] да их строгим казнама озбиљно зауставимо, како на општу корист наше државе, тако и за добробит сваког поданика или становника, да покажемо мајчинску бригу и свевишу-земаљску-господарску власт у покушају да ти регруттери и заводници, као и јатаци и помоћници уз строге казне – буду обесхрабрани и ухваћени. Стога ми овим путем желимо, прописујемо и наређујемо да

Прво: Чим се појаве вести и потказивања против сумњивог подстрекивача забрањеног врбовања или наговарања на улазак у страну војну или цивилну службу, или на емигрирање, или на неке друге опасне облике одвођења из земље или у земљи, који је људе својеволно или љуто убеђивао, или чак насилно одвео, било да је то лице потказано или ухваћено у флагрантном чињењу недела, таквог или такве (било да је странац или неки други лажни врбовник, емисар или подстрекивач) и људе који су са њима, треба ухватити и затворити у било ком месту да се налазе, уз помоћ дистриктских службеника, градских магистрата, грађана и општина, контрибуената као и земаљске милиције и њених виших официра, а у случају нужде треба затражити помоћ од оближње регуларне милиције (којој смо преко њених власти већ наредили да буде спремна), како би били гоњени и потом притворени и ухапшени, а уколико је то лице задржано у Темишвару, треба да буде изведено непосредно пред Наш тамошњи Земаљски суд. Ако је хватање таквог лица извршено негде у земљи, онда је потребно да оно буде изведено пред најближу управну службу, или ако је хватање извршила наша земаљска милиција, треба да буде изведено испред *обер*-капетана или испред капетана, и да тамо, на лицу места, уз потврду о преузимању одговорности, без оклевања буде стављено у затвор, и одмах прелиминарно саслушано, а потом заједно са прелиминарним саслушањем хитно послато у Темишвар, где треба да буде предато непосредно Нашем царско-краљевском Земаљском суду, који ће одмах издати потврду и таквог хитно сместити у затвор, а прелиминарно саслушање ставити *ad acta*. Такође и

Друго: У погледу њихових помагача и јатака треба поступити на исти начин, а ништа другачије ни према онима који су без Наше изричите сагласности и одобрења прихватили да уђу у страну војну или цивилну службу, или се дали наговорити, завести или повести да емигрирају у страну земљу. Стога, затим,

Треће: Овим се најозбиљније предочава шта све управне службе, градски магистрати, земаљска милиција, *обер*- и остали капетани, њихови виши и нижи официри, као и сви *обер*- и *унтер*- кнезови и све општине, треба да ураде како би под надзор ставили кретање таквих заводника људи, њихових јатака, поданика и земаљских становника који желе да прихвате страну војну или цивилну службу или да емигрирају у страну земљу, како на главним и земаљским, тако и на споредним путевима и у прибежишним местима, и да о њима прибаве потребна обавештења. Како би,

Четврто: Кажњива тајна врбовања и емиграције биле унапред спречене и сви земаљски становници били подстакнути да разоткривају обе врсте

недозвољених престапа (иако је истовремено то њихова дужност), Ми смо Нашој царско-краљевској Земаљској администрацији изричито наредили да: Свако или сви који покажу такву злонамерност, и дају повода да буду ухапшени, треба да буду затворени и испоручени уз потврду, и чим оптужени буде препуштен Нашем царско-краљевском Земаљском суду и овај га осуди (мада Ми у појединачним случајевима из посебних разлога можемо да укажемо милост према неком лицу, то нисмо вољни да чинимо олако) из Наше Темишварско-коморске и Провинцијалне рачунске службе треба да буде потврђено да ли оптужени поседује властиту имовину, коју сам признаје; тако да у случају ухапшеног лажног врбовника или злонамерника који позива у страну цивилну или војну службу или наговара на емиграцију у стране земље, било у случају да је он Наш поданик, или становник провинције, било у случају да је странац или емисар – [буде наплаћена казна од] 150 гулдена, а ако он има сопствену имовину – 210 гулдена; за доказаног јатака или помагача, који нема никаквих средстава – 30 гулдена, а уколико има властиту имовину – 60 гулдена. Коначно, сваки Наш поданик или становник у провинцији, било ког сталежа и положаја, коме би се догодило да без наше дозволе, добровољно и свесно прихвати страну војну или цивилну службу, или би емигрирао у страну земљу са циљем да се тамо насели, или је само на то пристао и с тим се сагласио, [буде кажњен са] 12 гулдена, а ако такав поседује властиту имовину, цена по глави је као и за једног дезертера – 24 гулдена. Та сума треба да буде подељена на три дела, тако да једна трећина буде исплаћена једном или већем броју денунцијаната, а да им се не ода име, ако он или они не желе да буду познати, друга трећина сваком ко ухапси злонамерника или његове помагаче, или учествује у спровођењу ухваћених, и на крају трећа трећина треба да буде исплаћена градском магистрату у Темишвару, уколико се хапшење догодило уз помоћ грађана, или оној дистриктској-управној служби, у чијем се дистрикту то догодило, или оним *обер*-капетанима или *вице-обер*-капетанима и компанијским командантима код Наше Илирске банатске земаљске милиције, или командантима-заменицима, или осталим капетанима такозваног Земаљског батаљона, уколико су њихови људи учествовали у хватању и одвођењу у Темишвар пред Наш царско-краљевски Земаљски суд; а онеме за кога се покаже да је био уједно и денунцијант и прогонилац треба да буду исплаћена два таква дела. Даље,

Пето: Један такав лажни врбовник, заводник људи, подмукли подстрекивач или емисар за емиграцију у стране државе и земље које нису под Нашом влашћу, треба да буде ухапшен, тако да Ми овим милостиво прописујемо и најстроже наређујемо, да Наш царско-краљевски Земаљски суд, треба да [у тим случајевима] као и у другим буде врло прилежан,

да на основу брзог испитивања и свих потребних појединости сачини један сумарни извештај, и да поднесе извештаје који су настали након поступка испитивања на основу питања која нису сугестивна, тако да све представи онако како су навели сведоци који су положили заклетву, и то у складу с правима окривљеног која су предвиђена законом, и нарочито треба забележити изјаве сучељених сведока, а на крају све то треба да потврде својеручним потписима земаљски судија и већници Земаљског суда, који су присуствовали саслушању.

Шесто: Ми бисмо желели да се истрага у три поменута случаја – наиме, када су лажни врбовници, заводници људи и емисари: прво, признали, друго, потврђени [уз доказе], и треће ухваћени на делу – оконча радом преког суда у року од три дана, и да већ трећег дана, уколико је то могуће, а ако не онда најдаље током четвртог дана, пресуда буде израчена, и то – уколико је оптужени признао да је починио недело забрањеног врбовања, завођења и убеђивања у корист стране војне или цивилне службе или за емиграцију и насељавање у страним државама и земљама које нису под Нашом влашћу, или је дотичном потпуно доказана кривица од два непристрасна сведока саслушана под заклетвом, или је он ухваћен на делу – од Нашег царско-краљевског Земаљског суда под председавајућим Нашим земаљским судијом, или у случају његовог одсуства у присуству његовог заменика и још четири већника, а пресуда треба да буде забележена на папиру од писара Земаљског суда или његовог ађутанта, па својеручно потписана од свих наведених службеника суда. Пресуда на смртну казну треба да истог или наредног дана, у року од 24 сата (за време које се починиоцу дозвољава причест и исповест грехова), буде достављена Нашој Земаљској администрацији, која ће објавити одлуку о пресуди и одмах одобрити погубљење, и оно ће бити неодложно изведено, и то на овако прописан начин само у случају да су већници Земаљског суда једногласно сагласни са изреченом смртном казном (а уколико чланови суда с правом гласа са изреченом смртном казном нису сагласни и једногласни, треба да буде примењен 10. члан овог акта, по коме пресуда и правда иако изречени, неће бити изведени, већ ће случај бити прослеђен на Виши увид Нашој Земаљској администрацији, заједно с образложењем пресуде и приложеним актима истраге).

Седмо: Да би се побудио још већи зазор [од ових непочинстава] требало би да врбовници, заводници људи и емисари који су сами признали недело, или им је то доказано, или су ухваћени на делу, као и они који су врбовани или они који су пристали на страну војну или цивилну службу или да емигрирају у страну земљу како би се тамо населили, или су били наговорени од других особа – било да су поданици Наше земље,

припадници земаљске милиције, или странци – буду осуђени на смрт вешањем, а та казна треба да се примени и

Осмо: Против непосредних или посредних помагача, који су се споразумели са лажним регрутерима, емисарима и подстрекивачима, и саучествовали у забрањеном врбовању, недозвољеном емигрирању људи у страну војну или цивилну службу, или у кажњивој емиграцији поданика, становника или земаљске милиције у стране државе како би се ставили у њихову службу или тамо населили – нека и они буду разоткривени и процесуирани на горе-прописани начин.

Девето: Ако Наш царско-краљевски банатски Земаљски суд према горе-наведеном пропису врло брзо донесе пресуду и задовољи правду, и с тим буде сагласна и Земаљска администрација, ипак треба да буде предузет сав опрез, тако да се не одбаци помоћ која би могла бити пружена оптуженом, већ да такви буду испитани као прави непорочни сведоци хитро, али зрело и темељно, и боље је да се испитивање продужи за један или два дана него да се они пожурују; у случају да оптужени одбија да призна злочин који му се приписује, он му мора бити доказан уз помоћ најмање два непристрасна сведока под заклетвом, али ако постоји само један [сведок], и оптужени је још нешто навео у прилог своје невиности, онда треба прибећи тортури према мери Земаљског суда, уколико је и он истог мишљења и једногласан, и то што пре и без одлагања, тако што ће поставити само најнужнија кратка питања, па из тога извући признање, а у случају да се није дошло до признања, али ни до неких нових индиција или доказа, онда би требало да се оптужени прогласи невиним и ослободи. Како би у што већој мери осигурали строги кривични поступак овим Нашим превисоким Патентом, наређујемо и то да

Десето: Нашем царско-краљевском банатском Земаљском суду овим озбиљно саопштавамо жељу да се у складу с наводима у горе-поменутом 6. члану истражни поступак води и пресуда донесе у складу са природом преког суда, и да пресуда треба да буде хитно одобрена од Земаљске администрације, у прописаном времену неодложно и у потпуности примењена на оптуженог; Али у свим другим околностима поменутих у овом Патенту, као у случајевима поменутих у члановима 6. и 9, када гласови [већника] Земаљског суда не буду једносмислени и једногласни у погледу извођења смртне пресуде, или ради окончања посла преиначити казну на тортуру, или у складу с околностима (о којима Ми [посебном одлуком] од данашњег датума инструкирамо како Нашу банатску Земаљску администрацију, тако и Земаљски суд) донети пресуду и задовољити правду; или ако се прибегне тортури, али пресуда и правда не буду изведени над окривљеним због тога што је неко иступио против тортуре,

требало би ради нове пресуде или додатне пресуде послати Вишој инстанци Наше царско-краљевске Земаљске администрације образложење пресуде заједно са приложеним актима о испитивању, који су потврђени потребним потписима, а одатле их поново треба послати на објаву и извршење, или целу ствар, уколико околности то захтевају, са потребним образложењем треба послати на разматрање највишој инстанци у Двору.

Једанаесто: Против помоћника и превозника, који су свесно доводили врбоване људе у страну војну службу код регрутера, као и оне који су прихватили страну војну службу, или емигранте одводили изван земље – требало би да се поступа према казнама поменутог закона. Поред тога,

Дванаесто: Сваки поданик и становник који свесно код себе прими лице које је врбовано у страну војну службу, као и оно које је ступило у страну цивилну службу, или жели да емигрира у страну државу и насели се у земљи изван наше власти, и који то лице не пријави ради хапшења код надређених власти на време, или чак уопште не пријави, или помогне лицу које је већ прихватило или жели да прихвати страну цивилну службу, или оном ко тражи неки други облик издржавања под страном влашћу, као и онај ко је под сумњом или стварно учествовао у потрази за страном војном или цивилном службом или је био ухваћен у емиграцији због страног издржавања [–] у случају да му је први пут, требало би да буде смештен на три или коју годину више или мање у радни логор, или у окове и гвожђе на копању ровова; а уколико му је други пут, требало би да му време издржавања казне буде удвостручено и да буде протеран из свих наших наследних краљевина и земаља. Шта више,

Тринаесто: Овај Патент осим тога подразумева да је свако у обавези да починиоце у преступу врбовања и завођења људи, као и емисаре и подстрекиваче ради емиграције, са свим расположивим гони, као и да сваког ко прихвати или тражи страну војну или цивилну службу, или други облик страног издржавања и жели да без Наше дозволе емигрира у страну државу, доведе у затворски притвор, и да се ради тога свака врста комуникације и радњи одвија по хитном поступку; а прилика за хватање таквих преступника може се добити само ако се ревношћу отклони немар, због чега је предвиђено да одговорност снесе и они који су описани у претходном, дванаестом параграфу, и буду кажњени прописаном казном. Посебно ако се покаже немарност неких наших службеника, наше земаљске милиције, виших официра, којих се то по службеној дужности тиче, или ако се покаже да су на неки други начин поступали противно нашем Патенту, у складу с околностима њиховог преступа требало би да им се одреди новчана или телесна казна, одузме почаст положаја који имају

и, уз то, за сва времена буду проглашени за неподобне. Осим тога, познато је и то да

Четрнаесто: Сви регрутери који имају дозволу команди Наше регуларне милиције обавезни су да се, у свим местима наших наследних земаља, па и у Темишварском Банату, легитимишу уз исправу или потврду Дворског ратног савета. Исто тако, све допуне или замене [војника] код Наше банатске земаљске милиције која стоји под јурисдикцијом Земаљске администрације, могу да буду одобрене само уз Наше највише наређење достављено преко надлежне Банатске и Илирске дворске депутације. Пошто никакво страно војно регрутовање народа у нашем Темишварском Банату није дозвољено, нити треба да буде дозвољено, осим уколико претходно они који желе да се регрутују (као и у претходном случају) нису добили дозволу нашег Дворског ратног савета и потребну дозволу и потврду за такву регрутацију, или ако нису добили наше специјално одобрење преко надлежне наше Банатске и Илирске дворске депутације (да страно врбовање може да буде предузето у нашем Темишварском Банату) како би били легитимисани. Исто тако

Петнаесто: Ми овим, сада поштреним казним-прописом најстроже забрањујемо нашим свим банатским поданицима и становницима, као и контибуентима, и другима, као и нашој целокупној земаљској милицији, да под претњом предвиђених казни прихватају страну војну или цивилну службу и да емигрирају у стране државе које се не налазе под нашом влашћу; Та наша најстрожа забрана је већ објавом овог Патента постала позната сваком и свим нашим поданицима и становницима провинција у нашим осталим наследним земљама; а иако се подразумева да је забрањено, ми то строго наређујемо нарочито нашем целокупном верном Илирско-Рацком и Влашком народу насељеном у нашим наследним краљевствима и земљама, и желимо да: У будуће нико од припадника поменутих народа не усуди се да прихвати војну или цивилну службу страних власти, или да је тражи, нити да покуша да емигрира из наших наследних земаља како би се населио у државу и земљу која није под нашом влашћу. Напротив, да према томе покаже сумњичавост или отпор, и шта више, да ако се покуша са тајним врбовањем или примети да се нешто друго тајно предузима или дешава, да о томе одмах обавести надлежне, тако да преступници или кривци буду подвргнути прописаним казнама, а ради тога треба увек држати очи отвореним и надгледати, као што смо изричито наредили нашој царско-краљевској Банатско-Илирској дворској депутацији (не само у погледу Темишварског Баната, него уопште целокупног нашег верног Илирског народа). Ипак, не би требало да

Шеснаесто: Нико не сме да без Наше изричите дозволе нађе средстава и начина да уђе у страну војну или цивилну службу, или из неких других разлога емигрира у стране земље које нису под Нашом влашћу. Не само да ће његов удео у имовини и посед бити одмах конфисковани, већ ће му бити поништено право на будуће наследство, а ови преступници ће према томе бити кажњени у складу са строгим казнама овог Патента, без обзира на то да ли су ухапшени скоро или од давно. Док

Седамнаесто: Коначно, овај казнени-пропис ни на који начин не треба да се односи на занатске шегрте који лутају тамо-вамо, а још мање на трговце и оне који су у њиховој служби, или на људе који у нужди путују овамо или одавде; него њима треба да је слободно да долазе и одлазе, а они, као и до сада, и у будуће треба да у погледу својих пријава и потраживања буду опскрбљени прописним пасошима.

Свим овим предоченим Нашим превисоким царско-краљевским и земаљско-кнежевским прописима и најстрожим наређењима подређени су сви у Нашем Темишварском Банату, и треба да им се понизно повинују и да не поступају противно њима, већ треба да се чувају од предвиђених казни. Дато у Нашем царско-краљевском главном и резиденцијалном граду Бечу, двадесет првог дана месеца јула, хиљаду седамсто педесет и друге – дванаесте године наше владавине.

МАРИЈА ТЕРЕЗИЈА

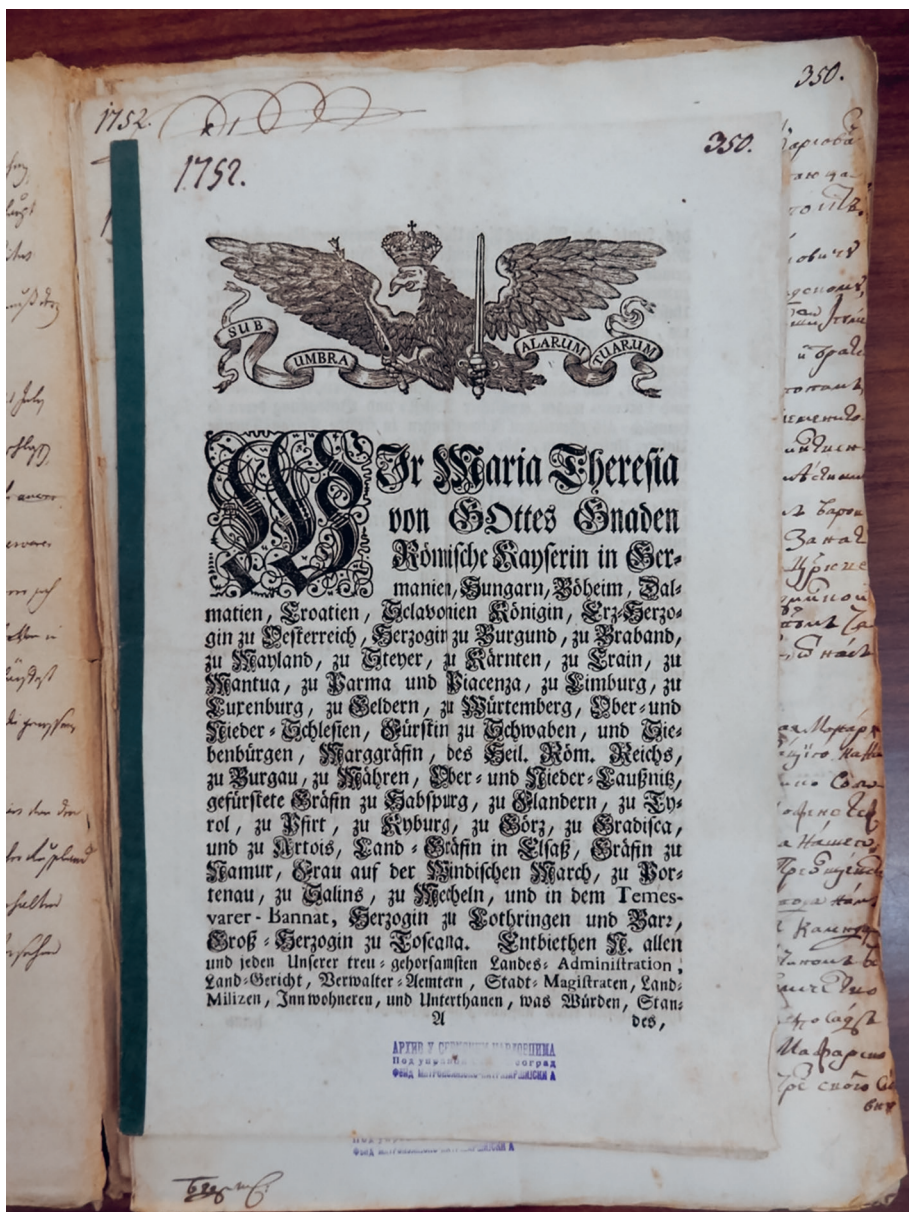
М[есто] п[ечата]

Карл Ферд[инанд] гроф Кенигсег-Ерпс.

Франц Барон фон Шмидлин.

За владавине Светог царско-краљевског височанства.

Јоаким Карл Циглер.

Прилог: Прва страница документа

ЛИСТА РЕФЕРЕНЦИ – LISTS OF REFERENCES

Објављени извори – Published primary sources

Илић, Танасије Ж., *Београд и Србија у документима архиве земунског магистрата од 1739. до 1804. год.*, књ. I, (1739–1788), Београд 1973. [Ilić, Tanasije Ž., *Beograd i Srbija u dokumentima arhive zemunskog magistrata od 1739. do 1804. god.*, knj. I, (1739–1788), Beograd 1973]

Руvaraц, Димитрије, „Декрет царице Марије Терезије од 29. августа 1752 (свршетак)”, *Српски Сион* XVI (1906) 359–362. [Rivarac, Dimitrije, „Dekret carice Marije Terezije od 29. avgusta 1752 (svršetak)”, *Srpski Sion* XVI (1906) 359–362]

Литература – Secondary works

Europe 1450 to 1789: Encyclopedia of the early modern world, vol. 4, ed. J. Dewald, New York 2004.

Hilfswörterbuch für Historiker – Mittelalter und Neuzeit, von Eugen Haberkern und Joseph Friedrich Wallach, Francke Verlag Bern und München 1964.

Ilić Mandić, Jelena, „The Military Frontier and Emigration Challenges in the 18th Century”, in: *Migrations in the Slavic Cultural Space From the Middle Ages to the Present Day*, ed. Zofia A. Brzozowska, Piotr Kręzel and Izabela Lis-Wielgosz, Łódź 2022, 45–62.

Rešalj, Jovan, *Monitoring migrations: Habsburg-Ottoman Border in 18th century* (PhD manuscript, Leiden University, 2019).

Szabo, Franz A. J., *Kaunitz and enlightened absolutism 1753–1780*, Cambridge 2004².

Илић Мандић, Јелена, *Банатска војна крајина (1764–1800)*, Београд 2020. [Ilić Mandić, Jelena, *Banatska vojna krajina (1764–1800)*, Beograd 2020]

Костић, Мита, *Српска насеља у Русији: Нова Србија и Славеносрбија*, Београд 1923. [Kostić, Mita, *Srpska naselja u Rusiji: Nova Srbija i Slavenosrbija*, Beograd 1923]

Приручни вишејезични речник за архивисте, прир. Зоран Стевановић, Дејан Јакшић, Сара Самарџић, Розалија Нађ и Зорица Мандић, Нови Сад 2012. [*Priručni višejezični rečnik za arhiviste*, prir. Zoran Stevanović, Dejan Jakšić, Sara Samardžić, Rozalija Nad i Zorica Mandić, Novi Sad 2012]

Jelena Ilić Mandić

**MARIA THERESIA'S PATENT ON THE BAN
ON EMIGRATION OF 1752**

Summary

The paper presents the transcription and translation of the Patent on the ban on emigration of subjects of the Habsburg Monarchy to the territory of foreign countries and their recruitment in favour of a foreign military or civil service, adopted by Empress Maria Theresia on 21 July 1752 for the province of the Banat of Temeswar. The introductory text sheds light on the circumstances surrounding the adoption of this document, and short contents of its 17 provisions. The Patent – through strict bans and envisaged penalties – was to prevent foreign recruitment service and discourage all those who intended to emigrate with the aim to permanently leave the country and look for a place of residence in a foreign country. The specific circumstance triggering the issuance of the penalty patent was the gradual strengthening of the emigration movement towards Russia after the abolition of the Potisje and Pomorišje military border (1751).

Чланак примљен: 30.3.2023.

Чланак коначно прихваћен за објављивање: 10.7.2023.

